

سورة الاحقاف

عنوان: فصلنامه علمی نسیم کوثر

مدیر مسئول و سردبیر: سید محمد حسینی دره صوفی

ویراستار: سید محمد نقوی

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۶۰,۰۰۰ تومان

صاحب امتیاز: بنیاد فرهنگی خدماتی امام حسن عسکری (ع)

شماره تماس: ۰۰۹۸۹۳۵۳۹۶۹۷۷۶

سایت فصلنامه: nasimekosar.blog.ir

ایمیل: nasimkosar1399@gmail.com

دفتر مرکزی و محل چاپ: قم، شهر قائم، ۱۲ متری شهید رجایی، پلاک ۵۲

راهنمایی نویسندگان و شیوه نامه نگارش فصلنامه علمی نسیم کوثر

۱. مقاله قبلا در نشریه دیگری به چاپ نرسیده یا همزمان برای سایر مجلات ارسال نشده باشد.
۲. مقاله دارای عنوان، چکیده به زبان فارسی، واژگان کلیدی، مقدمه، متن اصلی، نتیجه گیری، منابع و مآخذ باشد.
۳. مقاله در برنامه word و باقلم IR lotus و اندازه ۱۴ نازک بوده و عنوان مقاله با قلم B Titr و اندازه ۱۴ تایپ شود.
۴. حجم هر مقاله حداقل ۱۲ و حداکثر ۲۲ صفحه باشد.
۵. کلمات کلیدی بین ۴-۷ کلمه و بصورت فارسی باشد.
۶. چکیده فارسی، از ۱۵۰ تا ۲۰۰ کلمه باشد.
۷. معادل انگلیسی اصطلاحات و مفاهیم علمی رایج، پانویس شود.
۸. ارجاع به منابع درون متنی باشد. داخل پرانتز، نام خانوادگی، سال انتشار و شماره صفحات ذکر شود. مثال (حاجی ده آبادی، ۱۳۹۶، ۱۰۰).
۹. فهرست منابع و مآخذ، به ترتیب الفبای نام خانوادگی نویسندگان، باشد (الف) کتابها: نام خانوادگی نویسنده، نام نویسنده، سال انتشار، عنوان کتاب، (بصورت توپر)، نام خانوادگی مترجم یا مصحح، نام مترجم یا مصحح، شماره جلد، محل انتشار و ناشر. مثال: هارت، هربت، ۱۳۹۰، مفهوم قانون، راسخ، محمد، تهران، نشر نی.
- ب) مقالات: نام خانوادگی، نام، سال انتشار، عنوان مقاله، (بصورت توپر)، نام مجله، شماره مجله و شماره صفحات اول و آخر مقاله. مثال: رضایی، محسن، ۱۳۸۵، روش تجربی، فرهنگ مدیریتی، سال چهارم، شماره دوازدهم، ۱۷۲-۱۸۹.
۱۰. در زیر عنوان مقاله اسم نویسنده یا نویسندگان و در قسمت پاورقی ایمیل و سمت پژوهشگر و همچنین مشخص نمودن نویسنده مسئول. (به عنوان مثال حسینی، سید محمد، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی، جامعه المصطفی العالمیه، قم).
۱۱. مقالات بیانگر آرا و نظرات نویسندگان است و فصلنامه نسیم کوثر مسئولیتی ندارد.

اعضای هیأت تحریریه:

۱. سید محمد حسینی دره صوفی، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی،
نخبه و پژوهشگر برتر در دانشگاه بین المللی المصطفی. قم
۲. دکتر سید رضی قادری، دکتری فلسفه اخلاق از دانشگاه باقر العلوم،
سطح چهار فقه و اصول حوزه، استاد سطوح عالی حوزه. قم
۳. محمدعلی علیدادی، دانشجوی دکتری فقه و حقوق قضایی، جامعه
المصطفی العالمیه. قم

فهرست مطالب

۷	قرآن پژوهی دیه و ماهیت آن در سیاست جنایی اسلام
۱۷	دیدگاه علمای شیعه، سنی و وهابی درباره توسل به ائمه (ع) و اولیاء الهی (ع) و اشکالات وارده بر آن
۴۳	اختیارات ولی خاص و قیم در امر قصاص از دیدگاه فریقین و حقوق ایران و افغانستان
۶۵	چیستی فلسفه فقه
۷۹	اندیشه مهدویت در تصوف با تأکید بر سلسله نوربخشیه
۱۰۳	وعده حکومت بندگان صالح و مؤمنان نیکوکار بر زمین
۱۲۱	حکم غنا از دیدگاه مرحوم شیخ انصاری و مرحوم امام خمینی
۱۴۱	آداب فردی، خانوادگی و اجتماعی عید سعید غدیر

سال چهارم، بهار ۱۴۰۳، شماره ۱۲

آداب فردی، خانوادگی و اجتماعی عید سعید غدیر

سید رضا علوی^۱

چکیده

عید سعید غدیر خم عید الله الاکبر و از مهمترین اعیاد شیعه و از بزرگترین ایام نزد اهل بیت (علیهم السلام) و وبزرگان شیعه است که مانند دیگر اعیاد و روزهای بزرگ، اعمال و مناسکی برای آن بیان شده است. با بررسی روایات وارده در عید غدیر و فضیلت و اعمال آن می توان گفت: مناسک و اعمال این روز را در سه بخش فردی، خانوادگی و اجتماعی دسته بندی کرد. در آداب فردی می توان به نماز، روزه، غسل، زیارت امیر المؤمنین (علیه السلام) و دعا و نیایش اشاره کرد و در آداب خانوادگی به توسعه بر عیان و خانواده و هدیه دادن و خوشحال کردن کودکان و خانواده و در آداب اجتماعی به دید و بازدید، مصافحه و تبریک گفتن به همدیگر، زینت کردن و لباس نو پوشیدن، اعطر استعمال کردن، نیکی و احسان به مؤمنین و دستگیری از مؤمنین و اطعام مؤمنین و افطاری دادن و هدیه دادن به آنان اشاره کرد.

واژگان کلیدی

عید غدیر، آداب، فردی، اجتماعی، خانوادگی

۱ طلبه سطح ۴ رشته اصول فقه اسلامی، جامعه المصطفی العالمیه، ایران، رایانامه:

۱. مقدمه

در فضیلت عید سعید غدیر چه می‌توان گفت وقتی که امام معصوم آن را «عید الله الاکبر» می‌نامد و حضرت علی بن موسی الرضا (علیه‌السلام) می‌فرماید: «غدیر در آسمان‌ها مشهور تر از زمین است.» (طوسی، ۱۴۱۱ هـ، ۲، ۷۳۸) و امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: به خدا قسم اگر مردم فضیلت واقعی ((روز غدیر)) را می‌شناختند، فرشتگان روزی ده بار با آنان مصافحه می‌کردند و بخشش‌های خدا به کسی که آن روز را شناخته، قابل شمارش نیست. (طوسی، ۱۴۱۱ هـ، ۲، ۷۳۸)، و در حدیث دیگر امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «وَإِنَّ يَوْمَ الْغَدِيرِ بَيْنَ الْأَرْضِ وَالْفِطْرِ وَالْجُمُعَةِ كَالْقَمَرِ بَيْنَ الْكُؤَاكِبِ» روز غدیر خیم در میان روزهای عید فطر و قربان و جمعه همانند ماه در میان ستارگان است. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴) روزی که آن را روز کامل شدن دین، (طوسی، ۱۴۱۱ هـ، ۲، ۷۵۶) و تمام شدن نعمت (طوسی، ۱۴۱۱ هـ، ۲، ۷۵۶) خوانده‌اند. برای این عید بزرگ و با فضیلت ائمه معصومین (علیهم‌السلام) آداب و رسوم ویژه را بیان کرده‌اند. ما در این مقاله به صورت مختصر به بخشی از این آداب و رسوم در سه بخش (آداب فردی، خانوادگی، و اجتماعی) اشاره کرده و بعضی احادیث وارده را ذکر می‌کنیم.

۲. آداب فردی عید غدیر

از آنجا که دین اسلام یک دین کامل و جامع است که تمام جوانب زندگی بشر را در بر گرفته و پوشش می‌دهد، برای هر جانب احکامی جعل کرده و آدابی را ذکر کرده است. دین اسلام نسبت به رفتارهای فردی اهمیت ویژه‌ای قائل شده و بسیاری از احکام اسلامی فردی است مثل روزه، نماز و غیره. اعیاد و مناسبت‌ها نیز زمان ویژه‌ای است تا انسان خودش را به خدا نزدیک کند و برای این ایام آداب و مناسک خاصی جعل شده است. عید غدیر به عنوان بزرگترین عید الهی نیز دارای احکام و آداب فردی ویژه‌ای است که زمینه تقرب او به خدا را فراهم می‌کند.

۱-۲. غسل

نظافت و پاکی در اسلام جزء ایمان شمرده شده و از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از این رو در تمام ایام و مناسبت‌های شادی و هرزمانی که مسلمانان اجتماعی دارند، اصلی‌ترین و مهمترین عمل آن رعایت نظافت و پاکیزگی است. در عید غدیر که روز اجتماع مسلمانان و روز شادی و جشن شعیان است نیز به این عمل سفارش و تأکید شده است.

امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «فَإِذَا كَانَ صَبِيحَةَ ذَلِكَ الْيَوْمِ وَجَبَ الْغُسْلُ فِي صَدْرِ نَهَارِهِ»، صبح روز غدیر و نزدیک زوال بر شما غسل لازم و واجب است. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۷۴)

۲-۲. نماز

از دیگر آداب فردی این روز خواندن نماز عید غدیر است که زمان خواندن آن نیم ساعت مانده به زوال آفتاب و هنگامی است حضرت پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) دست مبارک امیر المؤمنین (علیه‌السلام) را بالا برد و بعنوان امیر المؤمنین و امام امت اسلام معرفی کرد. امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «برای شما سزاوار است در این روز با نماز به خدا نزدیک شوید». (حر عاملی، ۱۴۰۹ هـ، ۱۰، ۴۴۴)

در کتب ادعیه برای این روز نماز مخصوصی با فضیلت فراوان وارد شده است. امام صادق (علیه‌السلام) فرمودند: «هرکس در آن دو رکعت نماز بخواند در هر وقتی که خواست که بهترین وقت آن نزدیک زوال است و آن ساعتی است که امیر المؤمنین (علیه‌السلام) در غدیر خم بعنوان امام معرفی شد. پس هرکس دو رکعت نماز بخواند سپس به سجده رفته و خدا را صد مرتبه شکر کند و سپس سر برداشته و دعای وارده را بخواند و سپس سجده نموده و صد مرتبه حمد کند خدا را و صد مرتبه شکر کند خدا را در حال سجده، کسی که این عمل را انجام دهد مانند کسی است که آن روز را درک کرده و با رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) بر ولایت امیر المؤمنین علی (علیه‌السلام) بیعت کرده است. جایگاه او با صادقین است، همان کسانی که آن روز با خدا و رسولش، در یاری مولا یشان صادق و راستگو بودند. مانند کسی که با رسول خدا

(صلی‌الله‌علیه‌وآله) و امیر المؤمنین، حسن و حسین (علیهم‌السلام) شهیده شده و مانند کسی است زیر پرچم قائم (عجل‌الله‌تعالی‌فرجه‌الشریف) و در خیمه او قرار گرفته است. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۷۳)

مرحوم کفعمی در مصباح نماز دیگری از قول امام صادق (علیه‌السلام) نقل نموده بدین صورت که دو رکعت قبل از زوال به نصف ساعت برای شکر گذاری بر آنچه که خداوند به امیر المؤمنین (علیه‌السلام) بخشیده و به او مخصوص کرده و آن به جماعت و در صحرا خوانده می‌شود. بعد از این که امام خطبه خوانده و فضل و عظمت روز عید غدیر را بر مردم معرفی کرد؛ دو رکعت نماز می‌خواند و در هر رکعت بعد از "حمد"، "توحید"، "آیت الکرسی تا "هم فیها خالدون" و "قدر" را هر کدام ده بار می‌خواند. این نماز نزد خداوند معادل صد هزار حج و صد هزار عمره است و از خداوند حاجتی از حوائج دنیا و آخرتش را نمی‌خواند مگر این که بر آورده می‌شود. (کفعمی، ۱۴۰۵ هـ ۴۱۳)

۲-۳. روزه

روزه گرفتن یکی از آدابی است که در بسیاری از مناسبت‌ها و اعیاد سفارش شده است، و در عید غدیر نیز یکی از مهترین آداب آن روزه گرفتن است که بسیار سفارش شده است.

شخصی از امام صادق (علیه‌السلام) پرسید مسلمانان چند عید دارند؟ حضرت در پاسخ فرمودند: «چهار عید» راوی پرسید سه عید فطر و قربان و عید جمعه را می‌دانم آن دیگری چیست؟

حضرت فرمودند: «با عظمت‌ترین و با شرافت‌ترین عیدها روز هجده ذی‌الحجه است، و آن روزی است که رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌وآله) امیر المؤمنین (علیه‌السلام) را به عنوان امام منصوب کرد». راوی در ادامه می‌پرسد «در این روز چه چیزی بر ما واجب است؟» حضرت فرمودند: «بر شما لازم است که آن روز را بشکرانه و حمد و سپاس خداوند روزه بگیرید. و حال آنکه خداوند همه وقت شایسته سپاسگزاری و حمد است. همه پیغمبران به جانشینان خود دستور دادند روزی را که جانشین‌شان

رسماً معرفی شده است روزه گرفته و عید و جشن بر گذار کنند، و هر کس این روز را روزه بدارد ثوابش از عبادت شصت سال برتر است.» (مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۹۴، ۱۱۱)

امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «روزه عید غدیر کفاره شصت سال است.» (مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۹۴، ۱۱۱)

ابا هارون گوید: روز هجده ذی‌الحجه محضر امام صادق علیه‌السلام رسیدم، حضرت روزه دار بودند. فرمودند: «هَذَا يَوْمٌ عَظِيمٌ عَظَّمَ اللَّهُ حُرْمَتَهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَ أَكْمَلَ لَهُمْ فِيهِ الدِّينَ وَ تَمَّمَ عَلَيْهِمُ النُّعْمَةَ وَ جَدَّدَ لَهُمْ مَا أَخَذَ عَلَيْهِمْ مِنَ الْعَهْدِ وَ الْمِيثَاقِ»، این روز بزرگی است که خدا آن را بر مؤمنین بزرگداشته، و در آن روز دین را کامل و نعمت را بر مؤمنین تمام نموده است. و عهد و پیمان گرفته شده از آنان را تجدید نموده است. کسی از حضرت سؤال کرد: ثواب روزه این روز چیست؟ حضرت فرمود: «إِنَّهُ يَوْمٌ عِيدٍ وَ فَرَحٍ وَ سُرُورٍ وَ يَوْمٌ صَوْمٍ شُكْرًا لِلَّهِ تَعَالَى وَ إِنْ صَوْمُهُ يَعْدِلُ سِتِّينَ شَهْرًا مِنْ أَشْهُرِ الْحُرْمِ» روز عید غدیر روز عید و شادمانی و جشن است و روز روزه گرفتن برای شکرگذاری است. و روزه آن معادل روزه شصت ماه از ماه‌های حرام است. (طوسی، ۱۴۱۱هـ، ۲، ۷۳۷ / مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۹۴، ۷۳۷)

علی بن‌الحسین عبدی از امام صادق علیه‌السلام نقل می‌کند که حضرت می‌فرماید: «صِيَامُ يَوْمِ غَدِيرِ خُمٍ إِلَى أَنْ قَالَ يَعْدِلُ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فِي كُلِّ عَامٍ مِائَةَ حَاجَةٍ وَ مِائَةَ عُمْرَةٍ مَبْرُورَاتٍ مُتَقَبَّلَاتٍ وَ هُوَ عِيدُ اللَّهِ الْأَكْبَرِ»، روزه روز غدیر در هر سال نزد خدا معادل صد حج و صد عمره پذیرفته شده و امضاء شده است و آن روز عید بزرگ خدا است. (حر عاملی، ۱۴۰۹هـ، ۱۰، ۴۴۲ / حلی، ۱۴۰۸، ۱۴۰، ۱۶۶)

۲-۴. دعا و نیایش

یکی از آداب این روز دعا و نیایش با پروردگار است، امام رضا (علیه‌السلام) می‌فرماید: «وَيَوْمٌ يُسْتَجَابُ فِيهِ الدُّعَاءُ» غدیر روزه است که دعا در آن مستجاب است. (ابن طائوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴) و برای این روز دعا‌های وارد شده است که از آن جمله است دعای ندبه (ابن مشهدی، ۱۴۱۹هـ، ۵۷۳) و مرحوم سید بن طاووس در اقبال الاعمال دعا‌های مخصوص دیگری نیز ذکر کرده است. (ابن طائوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۷۴)

۲-۵. زیارت امیرالمؤمنین علیه السلام

از آدابی که در این روز بسیار بدان سفارش شده زیارت امیر المؤمنین (علیه السلام) است. امام رضا (علیه السلام) به محمد بن ابی نصر بزنطی می فرماید: اینما کنت فاحضر یوم الغدیر عند امیر المؤمنین علیه السلام، فإن الله یغفر لکل مؤمن و مؤمنة، و مسلم و مسلمة ذنوب ستین سنة، و الدرهم فیہ بألف درهم لإخوانک العارفین». هرکجا بودی روز غدیر نزد قبر مطهر امیر المؤمنین علیه السلام حاضر شو، بدرستی که خداوند گناه شصت ساله هر زن و مرد مسلمان و هر زن و مرد مؤمن را می بخشد، و یک درهم مصرف کردن در این راه برابر با هزار درهمی است که برای کمک به برادران دینی و شیعیان مصرف نمایی. (حر عاملی، ۱۴۱۴ هـ، ۵، ۴۷۳) و زیارت مخصوص این روز از امام هادی (علیه السلام) وارد شده (ابن مشهدی، ۱۴۱۹ هـ، ۲۶۳) که معروف به زیارت غدیریّه شده و خواندن آن در این روز سفارش شده هرچند از راه دور. مرحوم شیخ عباس قمی آن را در مفاتیح الجنان نقل کرده است. و زیارات دیگری که در کتب ادعیه و زیارات نقل شده است.

۲-۶. صلوات فرستادن بر محمد آل محمد (صلوات الله علیهم) و برائت از دشمنان آنها

از دیگر آداب این روز شریف یاد کردن پیامبر و اهل بیت (علیهم السلام) است با فرستادن درود و صلوات بر ایشان، از امام رضا نقل شده که در اسامی این روز می فرماید: «و یومُ إِكْثَارِ الصَّلَاةِ عَلَی مُحَمَّدٍ وَ آلِ مُحَمَّدٍ» این روز روز زیاد صلوات فرستادن بر محمد و آل محمد است. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴) و در جای دیگر از امام صادق (علیه السلام) سؤال می شود: «در این روز چه عملی شایسته است انجام دهم»، حضرت می فرماید: (روزه میگیری، و زیاد صلوات می فرستی بر محمد و اهل بیت او و برائت و بیزاری می جوی از ظالمین نسبت به آنها و آنان که حق اهل بیت را انکار کردند. (مجلسی، ۱۴۰۳ هـ، ۹۴، ۱۱۱)

۳. آداب خانوادگی

بنای خانواده در اسلام از چنان اهمیت و ارزشی برخوردار است که در میان

آیات روح بخش و قوانین جاوید قرآن کریم خداوند به صورت مستقیم و با تأکید، دستور به حفظ و نگهداری آن داده و انسان را نسبت آن مسئول می‌داند: «یا ایها الذین آمنوا قوا انفسکم و اهلیکم نارا» (تحریم: ۶)، ای کسانی که ایمان آورده‌اید خود و خانواده خود را از آتش جهنم حفظ کنید. بهترین راه حفظ خانواده از آتش جهنم آشنا کردن و ترغیب آنان به پیروی از اهل بیت و ائمه معصومین (علیهم‌السلام) است. از این رو بعضی از آداب این روز خانوادگی بوده و ناظر به نهاد خانواده است. ائمه (علیهم‌السلام) به عنوان معلمین و رهبران این جامعه دستوراتی برای تربیت خانواده و آشنایی بهتر و بیشتر آنان با غدیر و ولایت بیان می‌فرمایند که زمینه ایجاد محبت و مودت اهل بیت (علیهم‌السلام) در دل خانواده و کودکان را ایجاد می‌کند.

۳-۱. توسعه بر خانواده

امام صادق (علیه‌السلام) در ضمن سفارشات برای روز عید غدیر در این زمینه می‌فرماید: «و یوسّع الرَّجُلُ فِیهِ عَلَی عِیَالِهِ» سزاوار است در این روز مرد برای خانواده خود گشایش بیشتری فراهم کند. (ابن بابویه، ۱۴۰۶ق، ۷۵) و امام رضا (علیه‌السلام) در ضمن معرفی این روز بزرگ می‌فرماید: «و هُوَ الْیَوْمُ الَّذِی یَزِیْدُ اللّٰهُ فِی مَالِ مَنْ عَبَدَ فِیهِ وَ وَسَّعَ عَلَی عِیَالِهِ وَ نَفْسِهِ وَ اِخْوَانِهِ وَ یُعِثُّهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ» و آن روزی است که خداوند می‌افزاید در مال کسی که بندگی و عبادت کند خداوند را و گشایش بدهد بر عیال و خودش و برادرانش و او را از آتش جهنم رها و آزاد می‌کند. (مجلسی، ۱۴۲۳ق، ۲۰۴)

این توسعه بر عیال شامل خرید لباس نو، خرید لوازم مورد نیاز، خرید خوراکی‌های دوست داشتنی، تفریح سالم و مفید، بردن به مسافرت و امثال آن می‌شود. چنانکه راوی می‌گوید روز غدیر خدمت حضرت رضا (علیه‌السلام) رسیدم در آن روز نزدیکان و اصحابش را جمع کرده و آنها را ننگه داشته بود تا در نزد او افطار کنند و برای خانه‌هایشان طعام و هدیه و لباس و حتی انگشتر و کفش به آنها بخشید و لباس‌های گران‌قیمت برایشان فرستاد و پوشاند خدمت کارها و اهل خانه خودش را لباس‌های جدید و بسیار نفیس و گران‌قیمت پوشاند. (مجلسی، ۱۴۲۳ق، ۲۰۹)

این عمل نه تنها فایده اخروی دارد بلکه در دنیا نیز فایده داشته و موجب برکت و فراوانی روزی انسان می‌گردد، چنانکه امام رضا (علیه‌السلام) می‌فرماید: «هُوَ الْيَوْمُ الَّذِي يَزِيدُ اللَّهُ فِي مَالِ مَنْ عَبْدَ فِيهِ وَوَسَّعَ عَلَى عِيَالِهِ وَنَفْسِهِ وَإِخْوَانِهِ»، غدیر روزی است که خداوند برکت می‌دهد و زیاد می‌کند مال کسی را که خدا را بندگی کند و بر خانواده و خودش و برادرانش گشایش دهد. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴)

۲-۳. هدیه دادن به خانواده

هدیه دادن یکی از مهمترین راهکارهای جلب محبت و ترغیب و تشویق برای آشنایی با اهلیت (علیهم‌السلام) و قرار گرفتن در مسیر ایشان است اگر کسی می‌خواهد خانواده و بچه‌های خویش را به اهل بیت و غدیر تشویق کند در روز غدیر و دیگر اعیاد شیعه برای آنها هدیه بخرد همان طور که امیر المؤمنین (علیه‌السلام) سفارش می‌فرماید: «برای برادران و خانواده‌هایتان به مقدار توان و قدرت خود هدیه بدهید». (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴)

۴. آداب اجتماعی

از آنجا که انسان موجودی است که ناگزیر باید در اجتماع زندگی کند و با مردم ارتباط داشته باشد از این رو اسلام بسیاری از تعالیم اجتماعی بوده ناظر به ارتباط او با دیگران و اجتماع است. مانند نماز جماعت، نماز جمعه، حج و... از همین رو اسلام نیز به اتحاد و همبستگی و اجتماع دستور داده و از تفرقه و جدایی نهی می‌نماید چنانکه امیر المؤمنین می‌فرماید: «با اکثریت همراه باشید، چرا که دست خدا همراه با جماعت است». (رضی، ۱۴۱۴ق، خ ۱۲۷) عید غدیر نیز يك مسئله فردي صرف نبوده بلکه بعد اجتماعی در آن قوی است و دستورات و مناسک اجتماعی در آن پررنگ است. و اهلیت (علیهم‌السلام) به رفتارهای اجتماعی فراوانی در این روزه اشاره نموده و بدان دستور داده‌اند.

۴-۱. دید باز دید و صله رحم

دید و باز دید اگر چه به خودی خود یکی از اعمال سفارش شده و مورد تأکید اسلام است ولی در این روز جنبه ولایی و شعائری پیدا کرده و از اهمیت بیشتری برخوردار شده است، چه اینکه دید باز دید موجب نشاط و شادابی شده و موجب حل مشکلات می‌شود. و در روایات دید باز دید را موجب زنده شدن دل‌ها و ذکر و یاد اهل بیت (علیهم‌السلام) (کلینی، ۱۴۲۹ق، ۲، ۱۸۶) و احیاء امر آنها معرفی نموده‌اند.

(مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۷۱، ۳۵۴)

امام صادق (علیه‌السلام) در این مورد می‌فرماید: «يَنْبَغِي لَكُمْ أَنْ تَتَقَرَّبُوا إِلَى اللَّهِ تَعَالَى بِالْبِرِّ وَالصَّوْمِ وَالصَّلَاةِ وَصَلَةِ الرَّحِمِ وَصَلَةِ الْإِخْوَانِ فَإِنَّ الْأَنْبِيَاءَ ع كَانُوا إِذَا أَقَامُوا أَوْصِيَاءَهُمْ فَعَلُوا ذَلِكَ وَآمَرُوا بِهِ». بر شما سزاوار است در این روز به خدا نزدیک شوید، با انجام کارهای نیک و صله رحم و دیدار برادران دینی. (طوسی،

(۱۴۱۱هـ، ۲، ۷۳۶)

در حدیث دیگر امام رضا (علیه‌السلام) می‌فرماید: «... وَ مَنْ زَارَ فِيهِ مُؤْمِنًا أَدْخَلَ اللَّهُ قَبْرَهُ سَبْعِينَ نُورًا وَ وَسَّعَ فِي قَبْرِهِ وَ يَزُورُ قَبْرَهُ كُلَّ يَوْمٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ وَ يُبَسِّطُونَهُ بِالْجَنَّةِ...». و کسی که زیارت کند در این روز (غدیر) مؤمنی را خداوند در قبر او هفتاد نور داخل می‌کند و قبر او را وسعت و هر روز قبر او را هفتاد هزار ملک زیارت می‌کند و او را بشارت بهشت می‌دهد. (مجلسی، ۱۴۲۳ق، ۲۰۴)

دید و باز دید و صله رحم در این روز نیز آداب و رسومی دارد که در روایات به آنها اشاره شده و ائمه (علیهم‌السلام) آنها را گوشزد نموده‌اند، که به بعضی از آنها اشاره می‌شود:

۴-۲. مصافحه کردن

یکی از اولین رفتارها در دید و باز دید مصافحه و دست دادن است که در این روز به آن سفارش شده چنانکه امیر المؤمنین علیه‌السلام می‌فرماید: «اذا تلاقیتهم فتصافحوا بالتسليم»، وقتی که به همدیگر رسیدید همراه سلام، مصافحه کنید.

(طوسی، ۱۴۱۱هـ، ۲، ۷۵۸)

۳-۴. تبریک و تهنیت

دومین قدم در این دید و بازدید تبریک و تهنیت گفتن به نزدیکان و برادران دینی و دوستان، در وقت دید بازدید و دست دادن است. امام رضا (علیه السلام) می فرماید: «روز غدیر روز تهنیت و تبریک است پس هنگامی که همدیگر را ملاقات می کنید چنین تبریک بگویید: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مِنَ الْمُتَمَسِّكِينَ بِوَلَايَةِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْأَئِمَّةِ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ»، (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴) و امام صادق (علیه السلام) می فرماید: «وَقَتَّى هَمْدِيْغَرَ رَا مَلَاقَاتِ مِي كُنِيْد بْغُوِيْد: «الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَكْرَمَنَا بِهَذَا الْيَوْمِ وَ جَعَلَنَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ بِعَهْدِهِ الْيَنَّا وَ مِيثَاقِهِ الَّذِي وَاقَفْنَا بِهِ مِنْ وَايَةِ وَاوَلَاةِ أَمْرِهِ وَ الْقَوَامِ بِقِسْطِهِ وَ لَمْ يَجْعَلْنَا مِنَ الْجَاحِدِينَ وَ الْمُكْذِبِينَ يَوْمَ الدِّينِ»، (طوسي، ۱۴۰۷، ۳، ۱۴۴)

۴-۴. تبسم و اظهار شادمانی و سرور

قدم دیگر در این ملاقات مبارک و میمون تبسم و لبخند زدن بر روی برادران مؤمن و اهل ایمان است که ثواب و اجر فوالعاده دارد. علی بن موسی الرضا (علیه السلام) در فضیلت آن می فرماید: «روز غدیر روز تبسم بروی مؤمنین است. پس کسی که بروی برادر مؤمنش تبسم و لبخند بزند در روز غدیر خداوند روز قیامت به او نظر رحمت نموده و هزار حاجت او را بر آورده می کند و برای او در بهشت قصری از لؤلؤ سفید بنا می کند و روی او را زیبا می کند. (مجلسی، ۱۴۲۳، ۲، ۲۰۴) و امام صادق (علیه السلام) این روز را روز فرح شادی معرفی می کند. (طوسي، ۱۴۱۱، ۲، ۳۳۷)

۴-۵. زینت کردن

دین اسلام نه تنها به مسائل معنوی و زیبایی های معنوی توجه دارد بلکه به زیبایی های ظاهری نیز توجه داشته و بعد ظاهر انسان و زیبایی دوستی آن را نیز پرورش می دهد. این مسئله در اسلام به قدری مهم و اساسی است که خداوند متعال همگام با سفارش به نماز که بالاترین عبادت است، دستور به زینت ظاهری و پوشیدن لباس نو و استعمال عطر و شانه کردن سر و محاسن داده و چنین می فرماید: «یا بنی آدم خذوا زینتکم عند کل مسجد» ای بنی آدم نزد هر مسجد زینت خود را بر گیرید. (اعراف: ۳۱)

و در تمام اجتماعات و عبادت‌های اجتماعی و تمام اعیاد و روزهای اجتماع مردم دستوراتی که مربوط به زینت و پاکي و نظافت است دیده می‌شود. عید غدیر نیز از این قاعده مستثنی نبوده و در آن به زینت و لباس نو پوشیدن و نظافت سفارش فراوان شده است.

امام رضا (علیه‌السلام) درباره آراستن خود در روز عید می‌فرماید: (روز غدیر، روز آراستن و زینت است. پس هر کس برای روز غدیر زینت کند، خداوند هر خطای کوچک و بزرگ او را می‌آمرزد و فرشتگانی را به سوی او می‌فرستد و آنان هم نیکی‌های او را می‌نگارند و مراتبش را تا عید غدیر سال آینده بالا می‌برند، پس اگر بمیرد شهید از دنیا رفته و اگر زنده بماند، زندگی سعادت‌مندانه و همراه خوشبختی خواهد داشت...)، (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴)، و در حدیث دیگر حضرت روز عید غدیر را روز کندن لباس سیاه و پوشیدن لباس نو و زیبا و تمیز معرفی می‌کند. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۴)

زینت کردن امر عامی است که شامل لباس نو و تمیز پوشیدن، عطر زدن و سایر موارد می‌شود. در ذیل به چند مورد که در روایات آمده، اشاره می‌شود.

۴-۵-۱. لباس نو پوشیدن

لباس نو پوشیدن که یکی از مصادیق شادی و سرور است در این روز سفارش شده، امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «وَأَنَّ يَلْبَسَ أَنْظَفَ ثِيَابِهِ وَأَفْخَرَهَا»، از آداب این روز این است که بهترین لباس و تمیزترین لباس خود را بپوشد. (نوری، ۱۴۰۸، ۶، ۲۷۶) و از سیره و منش امام رضا (علیه‌السلام) این بوده که روز عید غدیر به خادمان و خانواده خود زیباترین و گرانقیمت‌ترین لباس‌ها نموده و بر آنها می‌پوشاندند. (مجلسی، ۱۴۲۳، ۱، ۲۰۹)

۴-۵-۲. عطر زدن

از دیگر مصادیق زینت و از رفتارهای مناسب با ایام شادی و سرور، استعمال عطر و خوشبو کردن خود است، که در تمام اعیاد و غیر آن سفارش شده و در عید غدیر سفارش ویژه به آن شده است.

امام صادق (علیه‌السلام) در سفارش به استعمال عطر در این روز می‌فرماید: «وَأَنَّ

يَتَطَيَّبُ إِفْكَانَهُ وَ اَنْبَسَاطَ يَدِهِ» و هر قدر می تواند توان دارد خود را خوشبو کند. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۷۴) که شاید اشاره به این باشد که اگر نمی تواند عطر گران قیمت بخرد هر قدر که برایش مقدور است عطر تهیه کرده و خودش را معطر و خوشبو کند. و این نشان دهنده اهمیت این مسأله است.

۴-۶. نیکی و احسان در حق مؤمنین

در اسلام نسبت به حفظ وحدت و اجتماع و هر وسیله و رفتاری که باعث وحدت و انسجام بیشتر بین مردم شود، اهمیت ویژه داده شده است. و قوانین و اعمال و مناسک دینی همواره می کوشد دلها را بهم نزدیک کرده و مهر و محبت را بین جامعه افزون گرداند. و باد محور این اجتماع، محبت و ولایت امیر المؤمنین (علیه السلام) باشد، همان طور امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف) می فرماید: «اگر شیعیان ما در وفای عهد با یکدیگر، قلوبشان باهم مجتمع بود، یمن دیدار ما برای آنها به تأخیر نمی افتاد و سعادت دیدار ما بسیار زود و آسان نصیب آنان می شد.» (طبرسی، ۱۴۰۳، ۲، ۴۹۹)

از این رو عید غدیر بهترین زمان برای این اجتماع و تجدید عهد با امام زمان بر ولایت و امامت حضرت است. برای این که در این اجتماع قلوب شیعیان به هم نزدیک شود سفارش به نیکی کردن بخصوص در این روز و این عید شده است. امام رضا (علیه السلام) می فرماید: «وَ اَفْضَلُ عَلَيَّ اِخْوَانِكَ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَ سَرَّ فِيهِ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ»، در این روز به برادرانت نیکی کن و هر مرد و زن مؤمنی را شاد کن. (ابن طاوس، ۱۴۰۹، ۱، ۴۶۸)

و امیر المؤمنین علیه السلام می فرماید: «نیکی در این روز باعث زیادی مال و زیادی عمر می شود و عطوفت و مهربانی نسبت به رحمت و عطوفت خدا را جلب می کند.» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۹۴، ۱۱۷)

اگر چه در این روایات نیکی و احسان به صورت مطلق بیان شده و روی مصادیق آن بحث نشده، ولی در روایات دیگر بعضی از مصادیق آن نیز بیان شده است.

۴-۶-۱. اطعام دادن

یکی از نیکی‌های سفارش شده در این روز اطعام نیازمندان و برادران مؤمن است. امام صادق (علیه‌السلام) روز غدیر را روز اطعام طعام و صلّه و هدیه دادن به برادران دینی معرفی نموده و نتیجه این عمل را به خاک مالیده شدن بینی شیطان و مطرود شدن او دانسته و می‌فرماید: «إِنَّهُ لَيَوْمٌ صِيَامٍ وَقِيَامٍ وَإِطْعَامِ الطَّعَامِ وَصِلَةِ الْإِخْوَانِ وَفِيهِ مَرْضَاةُ الرَّحْمَنِ وَمَرْغَمَةُ الشَّيْطَانِ»، عید غدیر وقت روزه گرفت و عبادت و خوراندن غذا و اعطاء هدیه به برادران دینی است؛ چه این که این عمل موجب رضایت خداوند و اندوهگین شدن شیطان است. اطعام در روز غدیر به دو صورت ممکن سفارش شده است. (حلی، ۱۴۰۸ق، ۱۶۹/مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۹۵، ۳۲۳)

و امیر المؤمنین (علیه‌السلام) می‌فرماید: «در این روز با ضعیفان در غذا مساوات برقرار کنید هر مقدار که توان دارید که یک درهم هزینه کردن در این روز معادل دو یست هزار درهم است». (مجلسی، ۱۴۰۳هـ، ۹۴، ۱۱۷) و امام صادق (علیه‌السلام) می‌فرماید: «ثُمَّ كُلْ وَ اشْرَبْ وَ أَظْهِرِ الشُّرُورَ وَ أَطْعِمِ إِخْوَانَكَ»، در این روز خودت بخور و به برادران غذا بده و زیاد به آنان نیکی کن و حوائج آنها را بر آورده کن. (طوسی، ۱۴۱۱هـ، ۱، ۴۷۵)

۴-۶-۲. افطار دادن به روزه داران

یکی از اعمالی که در این روز بسیار سفارش شده افطار دادن به مؤمنینی است که این روز را روزه گرفته‌اند. امیر المؤمنین (علیه‌السلام) در این مورد می‌فرماید: «وَمَنْ فَطَرَ مُؤْمِنًا فِي لَيْلَتِهِ فَكَأَنَّمَا فَطَرَ فِتَامًا وَ فِتَامًا يَعُدُّهَا بِيَدِهِ عَشْرَةَ فَتَهَضُّ نَاهِضٌ فَقَالَ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ وَ مَا الْفِتَامُ قَالَ مِائَةُ أَلْفِ نَبِيٍّ وَ صِدِّيقٍ وَ شَهِيدٍ فَكَيْفَ بِمَنْ تَكْفَلُ عَدَدًا مِنْ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُؤْمِنَاتِ وَ أَنَا صَمِيئُهُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى الْأَمَانَ مِنَ الْكُفْرِ وَ الْفَقْرِ وَ إِنْ مَاتَ فِي لَيْلَتِهِ أَوْ يَوْمِهِ أَوْ بَعْدَهُ إِلَى مِثْلِهِ مِنْ غَيْرِ أَزْتَكَابِ كَبِيرَةٍ فَاجْرُهُ عَلَى اللَّهِ تَعَالَى». هرکس مؤمنی را افطار دهد برای او ثواب غذا دادن به یک میلیون پیامبر و صدیق و شهید و صالح پس چگونه است حال کسی که متکفل شود و تعداد از زنان و مردان مؤمن را و من برای چنین کسی ضامنم بر خدا که از کفر و فقر آسوده گردد و اگر در

همان روز یا همان شب تا عید غدیر سال دیگر بمیرد، پاداش او بر خداوند است؛ بشرط اینکه مرتکب گناه کبیره نشده باشد. (طوسی، ۱۴۱۱هـ.ق، ۲، ۷۵۸/ (ابن طائوس، ۱۴۰۹، ۴۶۳، ۱)

سیره امام رضا (علیه السلام) نیز این بوده چنانکه راوی گوید: روز غدیر خدمت حضرت رضا (علیه السلام) رسیدم در آن روز نزدیکان و اصحابش را جمع کرده و آنها را ننگه داشته بود تا هنگام افطار نزد او افطار کنند. (مجلسی، ۱۴۲۳ق، ۲۰۹)

۳-۳-۳) هدیه دادن

گرچه هدیه دادن و خوشنود کردن مؤمنین در تمام اوقات و ایام عمل نیک و مورد سفارش اهلیت (علیهم السلام) است؛ اما این عمل در روز عید غدیر که روز جشن و سرود و روز شادمانی اهلیت و شیعیان آنان است از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

امیر المؤمنین صاحب غدیر و صاحب این عید بزرگ خود دستور به این امر داده و می‌فرماید: «تَهَادُوا نِعَمَ اللَّهِ كَمَا مَتَأَكُمُ بِالثَّوَابِ فِيهِ عَلَى أضعافِ الأعيادِ قبلَهُ وَ بَعْدَهُ إِلَّا فِي مِثْلِهِ»، نعمتهای خداوند را به یکدیگر هدیه کنید همان طور که به شما منت نهاده به ثواب چند برابر نسبت به اعیاد دیگر که نه قبل از این روز بوده و نه بعد از آن مگر در این روز. (طوسی، ۱۴۱۱هـ.ق، ۲، ۷۵۷) و حضرت در فراز دیگر می‌فرماید: «هَبُو- هَيُّوْا لِإِخْوَانِكُمْ وَ عِيَالِكُمْ عَنْ فَضْلِهِ بِالْجُهْدِ مِنْ جُودِكُمْ وَ بِمَا تَنَالَهُ الْقُدْرَةُ مِنْ اسْتِطَاعَتِكُمْ»، از آنچه خدای متعال بر شما ارزانی داشته، به خانواده و برادرانتان در حد قدرت و استطاعت خویش ببخشید. (طوسی، ۱۴۱۱هـ.ق، ۲، ۷۵۷)

در حدیث دیگر امام رضا علیه السلام می‌فرماید: «وَ أَفْضَلُ عَلَى إِخْوَانِكَ فِي هَذَا الْيَوْمِ وَ سُرِّ فِيهِ كُلُّ مُؤْمِنٍ وَ مُؤْمِنَةٍ»، در این روز بر برادانت بخشش کن، و هر مرد و زن مسلمان را شاد و با هدیه دادن و تبریک و تهنیت و... شاد کن. (ابن طائوس، ۱۴۰۹، ۴۶۸، ۱)

۴-۶-۳. رفع نیاز مؤمنین

رفع نیاز مؤمنین از اعمال بسیار مهم و با ارزش این روز است که بدان سفارش

شده و ارزش بسیاری برای آن قائل شده‌اند، امیر المؤمنین (علیه السلام) می‌فرماید: «وَمَنْ أَسْعَفَ أَحَاهُ مُبْتَدِنًا وَبِرَّةً رَاغِبًا فَلَهُ كَأَجْرٍ مَنْ صَامَ هَذَا الْيَوْمَ وَقَامَ لَيْلَتَهُ... وَمَنْ اسْتَدَانَ لِإِخْوَانِهِ وَأَعَانَهُمْ فَأَنَا الصَّامِنُ عَلَى اللَّهِ إِنْ بَقَاةُ قَضَاءٍ وَإِنْ قَبِضَهُ حَمَلَهُ عَنْهُ». هرکس نیاز برادرش را قبل از این که بگوید برآورده کند، مانند کسی است که چنین روزی را روزه گرفته و شش‌ساعت را به عبادت پرداخته است. هرکسی که برای برادرانش وام بگیرد و به آنان کمک کند، من ضامنم بر خدا که اگر خدا او را زنده نگه داشت، آن را ادا کند اگر از دنیا رفت از طرف او پرداخت می‌کند. (طوسی، ۱۴۱۱ هـ، ۲، ۷۵۸)

۵. نتیجه گیری

با بررسی روایاتی که از ائمه معصومین (علیهم السلام) در فضیلت و آداب عید سعید غدیر وارد شده به این نتیجه می‌رسیم که اهلیت (علیهم السلام) اهمیت ویژه‌ای برای این عید قائل بوده و آداب و سنت‌های بسیاری برای این روز، برای پیروان این مکتب و مذهب بیان نموده‌اند. که با بررسی روایات وارده در آداب این روز می‌توان این آداب و سنن را در سه دسته:

آداب فردی: مانند روزه، نماز، غسل، دعا و نیایش

آداب خانوادگی: مانند توسعه بر عیال و هدیه دادن و...

آداب اجتماعی: مانند دید و باز دید و زینت کردن و نیکی به دیگران دسته بندی نمود.

که در این مقاله به هر یک از این آداب به صورت مختصر اشاره نمودیم.

۶. فهرست منابع

قرآن کریم

۱. ابن طاووس، علی بن موسی، (۱۴۰۹ق)، اقبال الاعمال. چاپ دوم. تهران: دار الکتب الإسلامیه.
۲. ابن مشهدی، محمد بن جعفر. (۱۴۱۹هـ) المزار الکبیر (لابن مشهدی). چاپ اول. قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم.

٣. حر عاملي, محمد بن حسن. (١٤٠٩هـ.ق). تفصيل وسائل الشيعة الي تحصيل مسائل الشريعة. چاپ اول. قم: مؤسسة آل البيت عليهم السلام.
٤. حر عاملي, محمد بن حسن. (١٤١٤هـ.ق), هداية الأمة إلى أحكام الأئمة عليهم السلام. چاپ اول. مشهد: آستانة الرضوية المقدسة، مجمع البحوث الإسلامية.
٥. حلي, رضي الدين علي بن يوسف بن مطهر. (١٤٠٨هـ.ق). العدد القوية لدفع المخاوف اليومية. [تحقيق] محمود مرعشي و مهدي رجائي. چاپ اول. قم: كتابخانه آية الله مرعشي نجفی.
٦. شريف رضی, محمد بن حسين. ١٤١٤ق. نهج البلاغة (للصبحي صالح). [مترجم] صالح صبحي. چاپ اول. قم: هجرت.
٧. طبرسي, احمد بن علي. (١٤٠٣هـ.ق). الاحتجاج علي اهل اللجاج (لطبرسي). چاپ اول. نشر مرتضي: مؤلف نامعلوم.
٨. طوسي, محمد بن حس. (١٤١١هـ.ق). مصباح المتهدج و سلاح المتعبد. چاپ اول. بيروت: مؤسسة فقه الشيعة، ١٤١١هـ.ق.
٩. طوسي, محمد بن حسن. (١٤٠٧هـ.ق). تهذيب الاحكام. چاپ چهارم. تهران: دار الكتب الاسلامية.
١٠. كفعمي, ابراهيم بن علي عاملی. (١٤٠٥هـ)، المصباح للكفعمي (جنة الأمان الواقية). چاپ دوم. قم: دار الرضي (زاهدي).
١١. مجلسی, محمد باقر. (١٤٠٣هـ.ق). بحار الانوار الجامعة لدرر الاخبار الأئمة الاطهار. چاپ دوم. بيروت: دار احياء التراث العربی
١٢. مجلسی, محمد باقر. (١٤٢٣هـ) زاد المعاد- مفتاح الجنان. چاپ اول. بيروت: مؤسسة الأعلمي للمطبوعات.
١٣. نوري (محدث), ميرزا حسين. (١٤٠٨هـ.ق). مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل. چاپ اول. بيروت - لبنان: مؤسسه آل البيت عليهم السلام.

